עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

אליבא דרבי אליעזר כ"ע לא פליגי. כלומר מאן דאמר מתה ודאי כרבי יהושע אמר ולא כרבי אליעזר דאליבא דרבי אליעזר ליכא למ"ד מתה כיון דלגבי עבודותיו אמר פסולות למפרע ודאי אין זה כהן: **כי פליגי אליבא דרבי יהושע.** כלומר אין אנו צריכין לומר מ"ד בטלה כרבי אליעזר ולא כרבי יהושע דאליבא דרבי יהושע איכא למימר דפליגי: **פועל ידיו תרצה.** עבודותיו כשירות אבל לענין שאר דבריו אינו כהן: **טעה יואב.** בדרשא ס)דמעס מזבחי תקחנו ° ולא מעל מזבחי [יומא פה.] וכסבור דהיינו מעל מזבחי: **מזבח בית עולמים.** דכתיב מזבחי המיוחד לי: ה"ג **והוא תפס במזבח של במה.**

אליבא דרבי אליעזר כולי עלמא לא פליגי כי פליגי אליבא דר' יהושע מאן דאמר מתה כרבי יהושע ומאן דאמר בטלה עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דכתיב [1]ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה א)אפי' חללין שבו אבל הכא אפי' רבי יהושע מודה: נגמר דינו וכו': אמר רב יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב באותה שעה דכתיב [2]וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח טעה א שאינו קולט אלא גגו והוא תפס בקרנותיו טעה ב שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים והוא תפס מזבח של שילה אביי אומר בהא נמי מיטעא טעה ג שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו והוא זר היה אמר ריש לקיש שלש טעיות עתיד שרו של רומי לטעות דכתיב [3]מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה טועה שאינה קולטת אלא ג)בצר והוא גולה לבצרה טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד היה טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך הוא אמר ר' אבהו ד)ערי מקלט לא נתנו לקבורה דכתיב [4]ומגרשיהם יהיו לבהמתם ולרכושם ולכל חייתם לחיים נתנו ולא לקבורה מיתיבי ג)שמה ה)שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו רוצח שאני דגלי ביה רחמנא: כשם שהעיר קולטת וכו': ורמינהו [5]וישב בה ו)בה ולא בתחומה אמר אביי לא קשיא ו)כאן לקלוט כאן לדור ז)תיפוק ליה ח)דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה לא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר רב ששת לא נצרכה אלא למחילות: רוצח שיצא חוץ לתחום וכו': ת"ר [6]ורצח גואל הדם את הרוצח ט)מצוה ביד גואל הדם (א) אין גואל הדם רשות ביד כל אדם דברי רבי יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם [א] חייבין עליו מאי טעמא דרבי יוסי הגלילי מי כתיב אם רצח ורבי עקיבא מי כתיב ירצח אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב רוצח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו כמאן לא כר' יוסי הגלילי ולא כר"ע הוא דאמר כי האי תנא דתניא ר' אליעזר אומר [7]עד עמדו (ב) לפני העדה למשפט מה ת"ל לפי שנאמר ורצח גואל הדם את הרוצח יכול מיד ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט ורבי יוסי ורבי עקיבא האי עד עמדו לפני העדה למשפט מאי דרשי ביה ההוא מיבעי ליה לכדתניא רבי עקיבא אומר י)ט)מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש שאין ממיתין אותו עד שיעמוד בב"ד אחר ת"ל עד עמדו לפני העדה למשפט עד שיעמוד בב"ד אחר ת"ר [8]אם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במזיד בשוגג מנין ת"ל אם יצא יצא מ"מ והתניא [ב] י)(וההורגו) במזיד נהרג כ)בשוגג גולה לא קשיא הא כמאן דאמר אמרינן ל)דברה תורה כלשון בני אדם הא כמאן דאמר לא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם אמר אביי ט)מסתברא כמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם שלא יהא סופו חמור מתחלתו מה תחלתו במזיד נהרג בשוגג גולה אף סופו במזיד נהרג בשוגג גולה תני חדא אב שהרג בנו נעשה לו גואל הדם ותניא אידך ל)אין בנו נעשה לו גואל הדם לימא הא רבי יוסי הגלילי והא ר"ע ותסברא בין למ"ד מצוה בין למ"ד רשות מי שרי י)והאמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל מ)לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללתו נ)חוץ ממסית שהרי אמרה תורה [9]לא תחמול ולא תכסה עליו אלא לא קשיא ס)הא בבנו והא בבן בנו: **מתני'** ע)אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום או עומד חוץ לתחום ונופו נוטה בתוך התחום הכל הולך אחר הנוף: **גמ'** ורמינהי פ)אילן שהוא עומד [ג] ד)(בתוך הפנים) ונוטה לחוץ או עומד בחוץ ונוטה לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ מעשר אערי מקלט קא רמית מעשר בחומה תלה רחמנא ערי מקלט בדירה תלה רחמנא בנופו מתדר ליה בעיקרו לא מתדר ליה ורמי מעשר אמעשר ה)דתניא צ)בירושלים הלך אחר הנוף בערי מקלט הלך אחר הנוף אמר רב כהנא לא קשיא הא ר' יהודה והא רבנן דתניא ר'

שעשה דוד לפני הארון שהיה באהל אשר נטה לו דוד בעיר דוד כדכתיב וינס יואב אל אהל ה' ומצינו בדברי הימים ט)שעשה דוד מזבח לפניו ואי אפשר לומר מזבח של שילה שהוא היה בימי דוד ושלמה פ)(היה בגבעון): **שרו של רומי.** סמאל שיברח לבצרה שבתחלה יפרע ממנו כשיגיע צ)הקץ להחרב כדכתיב (ישעיהו כד) יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואחר כך על מלכי האדמה על האדמה: **חמוץ בגדים.** מדמו של סמאל. ואף על פי שאין המלאכים בשר ודם כתב בו הכתוב כעין הריגת האדם לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע: **לא נתנו לקבורה.** ללוים שהן שלהם: **תיפוק ליה.** דאין בונין בית במגרש דא"כ הוה ליה מגרש עיר: **אין עושין שדה.** של לוים: **מגרש.** שנתנו ללוים אלפים אמה סביב העיר כדכתיב (במדבר לה) ומדותם מחוץ לעיר (ג) ק)וכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגו' הא כיצד אלף אמה מגרש שאין בו לא בית ולא שדה והשאר שדות וכרמים: **למחילות.** תחת הקרקע שאין אוכלות במגרש כלום מלמעלה ואי לאו דכתיב בה ולא בתחומה הייתי אומר ידור בתחומה במערה: **ורלא.** איכא לפרושי לשון ציווי כמו (שמות לו) ועשה בצלאל ואהליאב ואיכא לפרושי לשון רשות כמו ועשה ה' להם וגו' (דברים לא): **סופו חמור מתחלתו.** סופו יציאתו חוץ לתחום. תחלתו הרציחה: **אב שהרג את הבן.** בנו השני נעשה גואל הדם של אחיו והורג את אביו: **הא.** דתניא נעשה רבי יוסי הגלילי היא דאמר מצוה לגואל הדם: **לכל אין הבן נעשה וכו'.** לכל עבירות שבתורה אין הבן נעשה שליח ב"ד על אביו לא להלקותו ולא לנדותו חוץ ממסית: ה"ג **אלא לא קשיא הא בבנו הא בבן בנו.** הא דתניא אין בנו נעשה גואל הדם בבנו של רוצח קאמר והא דתניא בנו נעשה לו גואל הדם בבנו של הרוג קאמר שהוא בן בנו של רוצח ° ואינו מוזהר על כבודו: **מתני' הכל הולך אחר הנוף.** אפי' הוא בעיקרו שבתוך התחום הרי הוא כיוצא חוץ לתחום ואם עיקרו חוץ לתחום ונופו בתוך התחום אף העיקר קולט: **גמ' אילן שהוא עומד בפנים.** בירושלים. ד) ולענין אכילת מעשר שני בירושלים היא שנויה: **מכנגד החומה וכו'.** אלמא לא נופו שדינן בתר עיקר ולא עיקר בתר נוף: **בחומה תלה רחמנא.** דכתיב (דברים יב) לפני ה' אלהיך תאכלנו: **בדירה תלה רחמנא.** דכתיב (במדבר לה) כי בעיר מקלטו ישב ונופו ראוי לדירה יותר מעיקרו: **בירושלים.** לענין מעשר הלך אחר הנוף:

רבי

אילן שהוא ר)לפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים. תימה דבשילהי כילד צולין (פסחים דף פה: ושם) אמרי' ש) דגגות לא נתקדשו ואם כן ת)(הוו) מעשר שני אין אוכלין על האילן וי"ל דמיירי שענפיו מועטין שאין בהן ארבע' דלא חשיבי והוי כאילו עומדת באויר כנגד הקרקע עוד יש לומר דמיירי ש)[אפי'] באילן שענפיו מרובין ואויר ירושלים כירושלים:

אימור

סו א ב ג מיי' פ"ה מהל' רוצח הלכה יג סמג עשין עה:
סז ד מיי' שם פ"ז הל' ד ופי"ג מהל' שמיטין הל"ג סמג עשין קלה:
סח ה מיי' פ"ז מהל' רוצח הל"ג והל"ח סמג עשין עה עו:
סט ו ז מיי' שם פ"ה הלכה יא סמג שם:
ע ח מיי' פי"ג מהלכות שמיטין הלכה ד סמג עשין קלה:
עא ט מיי' פ"א מהלכות רוצח הלכה ה:
עב י מיי' שם פ"ה הל"י:
עג כ מיי' שם הלכה יא:
עד ל מיי' שם פ"א הל"ג:
עה מ מיי' פ"ה מהל' ממרים הל"ד סמג לאוין ריג טוש"ע יו"ד סי' רמא סעיף ה:
עו נ מיי' שם:
עז ס מיי' פ"א מהלכות רוצח הלכה ג:
עח ע מיי' שם פ"ח הלכה יא:

תורה אור השלם

1. בָּרֵךְ יְיָ חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן יְקוּמוּן: דברים לג יא
2. וְהַשְּׁמֻעָה בָּאָה עַד יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה וַיָּנָס יוֹאָב אֶל אֹהֶל יְיָ וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: מלכים א ב כח
3. מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה זֶה הָדוּר בִּלְבוּשׁוֹ צֹעֶה בְּרֹב כֹּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בִּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: ישעיהו סג א
4. וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשָׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם: במדבר לה ג
5. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ: במדבר לה כה
6. וּמָצָא אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם: במדבר לה כז
7. וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט: במדבר לה יב
8. וְאִם יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: במדבר לה כו
9. לֹא תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו: דברים יג ט

מוסף רש"י
מובא בעמוד ב'

א) קדושין סו:, ב) [עי' תוס' בע"ז נח: ד"ה בלר], ג) [לעיל יא:], ד) ב"ב כד: ערכין לג: [תוספ' ערכין פ"ה], ה) [סנהדרין מה:], ו) [עי' תוס' ר"ה כו. ד"ה דרחמנא], ז) [בילקוט ליתא וכן בכ"מ איתא והתניא במזיד וכו'], ח) [ברכות לא: קדושין יז: וש"נ], ט) [עי' תוס' סוטה כד. בד"ה ור' יונתן וכו' מה שכתבו בסוף דבריהם ותוס' מנחות יז: ד"ה מאי כו'], י) סנהדרין פה:, כ) מע"ש פ"ג מ"ז, ל) [נ"ל בפנים כך איתא במשנה דמע"ש פ"ג מ"ז], מ) [נ"ל דתנן], נ) פ"ג מ"י דמעשרות, ס) [שמות כא], ע) [עי' דהי"א טז], פ) [נ"ל בגבעון ואכן אמרינן זבחים קיח: יום שמת בו עלי נאמר בו ויטוש משכן שילה כך איתא ברש"י בע"י], צ) [בס"א: קץ רומי], ק) [נ"ל את פאת קדמה אלפים באמה], ר) [נ"ל שהוא עומד וכו' ונוטה לפנים וכו'], ש) מהר"ס מ"ז, ת) רש"א.

גליון הש"ס

רש"י ד"ה טעה יואב וכו' ולא מעל מזבחי. עי' יומא דף פה ע"א ברש"י ד"ה ולא מעל מזבחי וצ"ע: בד"ה ה"ג אלא וכו' ואינו מוזהר על כבודו. עי' בדרשות הרמב"ן פרשת תולדות:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אין לו גואל הדם: (ב) שם רבי אליעזר אומר עד עמדו. נ"ב רישיה דקרא ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו': (ג) רש"י ד"ה מגרש וכו' ומדותם מחוץ לעיר אלפים אמה וכתב מקיר: (ד) ד"ה אילן וכו' לענין כצ"ל ואות ו' נמחק: (ה) תוס' ד"ה אילן וכו' אמרינן דגגין לא נתקדשו וא"כ אי הוי מעשר שני וכו' וי"ל דמיירי שענפיו שבהן מועטין וכו' כאילו עומדין באויר וכו' ועוד י"ל וכו' ואויר ירושלים וגגה שוין לקרקע הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' וכל אדם אין חייבין כצ"ל: [ב] שם וההורגו. נמחק (וכן ליתא בדפוסים ישנים): [ג] שם עומד בפנים כצ"ל:

רבינו חננאל

כי פליגי אליבא דרבי יהושע מאן דאמר מתה כרבי יהושע כלומר קרבנותיו כשרין (בחי עכשיו) [כחי ועכשיו] מת ומאן דאמר בטלה אמר לך עד כאן לא מכשר רבי יהושע התם אלא משום דכתיב ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אפילו חולין שבו תרצה אבל הכא אפילו רבי יהושע מודה דבטלה כהונה: נגמר דינו בלא כהן גדול ואח"כ נתמנה כ"ג ומי שהרג כ"ג וכ"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם א) לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפילו כל ישראל צריכין לו כיואב כו': א"ר יהודה אמר רב שתי טעיות טעה יואב כו': ירושלמי רבי יוחנן שלח לרבנן דתמן תרין מילין אתון אמרין בשם רב (ולי) [ולית] אינון כן אתון אמרין בשם רב לא התירו ביפת תואר אלא בעילה ראשונה ואני אומר לא ראשונה ולא אחרונה אלא אחר כל המעשים שנאמר ואחר כן תבא אליה ובעלתה ותוב אמריתו כי טעה יואב והחזיק בקרנות המזבח ואין הקרנות קולטות אלא גגו ולא גג שבשילה קולט אלא גג בית העולמים קולט ואני אומר לא הקרנות קולטות ולא הגג קולט לא של שילה ולא של בית העולמים ואינן קולטות אלא ערי מקלט בלבד. ואפשר יואב תחכמוני ראש השלישים היה טועה בדבר זה אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב יהרג בבית [דין] שירשוהו בניו דתנן הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשין הרוגי מלכות נכסיהן למלך מיד אמר שלמה וכי לממונו אני צריך להסיר דמי חנם אני צריך ב): כשם שהעיר קולטת כך תחומה קולטת ואע"פ שאינו דר בתחומה ג) אם יש שם מחילה אבל קולטת ואין רשות לגואל הדם להורגו בתחומה. הריגת הרוצח מצוה ביד גואל הדם וביד כל אדם רשות דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר גואל הדם רשות וכל אדם אין ד) חייבין עליו משום דרב אמרו רוצח שיצא חוץ לתחום ה) קודם שיגמר דינו לגלות ומצאו גואל הדם והרגו נהרג עליו. ומתמהינן כמאן אמר רב לשמעתיה לא כר' יוסי הגלילי דאמר מצוה ולא כר' עקיבא דאמר רשות מ"מ לתרווייהו פטור. ואמרינן רב דאמר כר' אליעזר כו': ת"ר ואם יצא יצא הרוצח אין לי אלא במזיד כו' אמר אביי מסתברא כמאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם אלא במזיד נהרג בשוגג גולה שלא יהא סופו חמור מתחלתו תחלתו שבשוגג גולה יהיה אחריתו בשוגג נהרג אלא בשוגג גולה: תני חדא אב שהרג בנו נעשה גואל הדם ותניא אידך אין בנו נעשה גואל הדם. פרקינן אם עשו הרג תימן בן אליפז ו) אליפז נעשה גואל הדם של בנו שלו והורג עשו אביו אבל אם הרג עשו רעואל בנו (של) [שלו אין] אליפז גואל דם אחיו מיד אביו: [מתני'] אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה חוץ לתחום כו' עד הכל הולך אחר הנוף. ורמינן עלה הא דתנן במעשר שני פ"ג אילן שהוא עומד בפנים ונוטה לחוץ או עומד בחוץ ונוטה לפנים כלפנים מכנגד החומה ולפנים כלפנים מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ. ופרקינן שאני מעשר דבחומה תלה רחמנא שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך במקום וגו' פי' אין נאכלין חוץ לחומת ירושלים בלא פדיון ואין נפדין לפנים מן החומה אלא נאכלין בתורת מעשר שני וכן מפורש בתלמוד ארץ ישראל במקומו לפיכך כל הפירות שהן חוץ לחומה חשובין כחוץ ומה שהן בפנים כלפנים אבל ערי מקלט ישיבה כתב בהו בנוף אפשר להיות ישיבה בעיקרו לא: ורמי מעשר אמעשר דהא תנן במעשרות סוף פ"ג [מ"י] בערי מקלט הכל הולך אחר הנוף ובירושלים הכל הולך אחר הנוף. ופריק רב כהנא לא קשיא הא דתני אחר הנוף לר"י והא

א) במשנה איתא ואינו יוצא לא לעדות מצוה וכו' ומשמע דקאי אכולהו רוצחים דיוצאים במיתת כה"ג ואולי דרבינו היה לו גירסא אחרת או דחסר בדברי רבינו וצ"ל ואינו יוצא וכו': ב) עי' סנהדרין מח ע"ב ותוס' שם ד"ה בשלמא: ג) ר"ל אף יש שם מחילה מ"מ אינו רשאי לדור שם: ד) כ"ה הגירסא בגמ' בדפוס ווינציא וכ"ה בהגהות הגר"א ז"ל כאן: ה) עי' לעיל דף י ע"ב בתחילה וכו' מי שנתחייב גלות מחזירין: ו) פי' רבינו צ"ע ואולי ט"ס כאן:

ר' יהודה אומר במערה הולך אחר פתחה באילן הולך אחר נופו אימור דשמעת ליה לר"י גבי מעשר לחומרא עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי פריק בעיקרו נמי לא מצי פריק עיקרו מבפנים ונופו מבחוץ כי היכי דבנופו לא מצי אכיל בלא פדייה בעיקרו נמי לא מצי אכיל בלא פדייה אלא גבי ערי מקלט בשלמא עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה אלא עיקרו בפנים ונופו בחוץ כי היכי דבנופו מצי קטיל ליה בעיקרו נמי מצי קטיל ליה הא גואי קאי אמר (א) רבא בעיקרו דכולי עלמא לא פליגי דלא מצי קטיל קאי בנופו ויכול להורגו בחצים ובצרורות דכ"ע לא פליגי דמצי קטיל ליה כי פליגי במהוי עיקרו דרגא לנופו מר סבר הוי עיקרו דרגא לנופו ומר סבר לא הוי עיקרו דרגא לנופו רב אשי אמר [א]מאי אחר הנוף אף אחר הנוף: **מתני'** [ב]הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה ובן לוי גולה מעיר לעיר: **גמ'** (א)ת"ר [1]ושמתי לך מקום וגו' ושמתי לך בחייך מקום ממקומך אשר ינוס שמה מלמד שהיו (ב) ישראל מגלין במדבר להיכן מגלין למחנה לויה [ג]מכאן אמרו בן לוי שהרג גולה מפלך לפלך ואם גלה לפלכו פלכו קולטו אמר רב אחא בריה דרב איקא מאי קרא [2]כי בעיר מקלטו ישב עיר שקלטתו כבר: (ג) **מתני'** [ה][ד]כיוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני אמרו לו אף על פי כן יקבל מהן שנאמר [3]וזה דבר הרוצח

מעלים

רש"י

רבי יהודה. לענין מעשר אמרה למילתיה: **הלך אחר פתחה.** כולה בפנים ופתוחה לחוץ כלחוץ כולה בחוץ ופתוחה לפנים כלפנים: **באילן הלך אחר נופו.** ומתניתין דהכא [א] [ג]וברייתא רבי יהודה ומתני' דאילן שהוא עומד בפנים כו' רבנן ושינויא קמא ליתא: **אימור דשמעת ליה כו'.** כלומר היכי בעית לאוקמא להא דתניא בירושלים הלך אחר הנוף כו' כר' יהודה הניחא אי תנא בה חדא בירושלים הלך אחר הנוף ולא תנא בה בערי מקלט הלך אחר הנוף מלית מוקמת לה כרבי יהודה אבל השתא מאן לייט לך אימור דשמעת ליה לרבי יהודה גבי מעשר באילן הלך אחר הנוף משום דאיכא למימר לחומרא בין עיקרו בפנים ונופו בחוץ בין עיקרו בחוץ ונופו בפנים דגבי מעשר איכא בין בפנים בין בחוץ חדא לחומרא וחדא לקולא חומר בפנים מבחוץ שבחוץ יכול לפדותו ובפנים אינו יכול לפדותו דקלטי ליה מחילות וחומר בחוץ מבפנים שאינו נאכל בחוץ בלא פדייה ובפנים אוכלו בלא פדייה ואיכא למימר כי אמר רבי יהודה הלך אחר הנוף לחומרא אמרה כדמפרש ואזיל: **עיקרו בחוץ ונופו בפנים כו'.** הלך אחר הנוף לענין פדייה: **עיקרו בפנים ונופו לחוץ.** הלך אחר הנוף לענין אכילה דמישדי עיקרו בתר נופו ואסור לאוכלו בעיקרו אא"כ פדאו (ד) מקודם שנכנס: **אלא בערי מקלט.** על כרחך עיקרו בפנים ונופו לחוץ לא משכחת לה אלא לקולא: **אמר רבא בעיקרו כולי עלמא לא פליגי כו'.** לעולם כדקא משנינן הא רבי יהודה והא רבנן דלרבנן לא שדינן לא נוף בתר עיקרו ולא עיקרו בתר נוף לא במעשר ולא בערי מקלט כדקתני קמייתא מכנגד החומה ולפנים כלפנים ורבי יהודה פליג ואמר שדי עיקרו בתר נופו ודקאמרת דלמא לחומרא קאמר אנן נמי לחומרא אמרינן לה לענין מעשר כדאמרן ולענין מקלט היכא דעיקרו בחוץ ונופו בפנים לחומרא הוא שדי עיקרו בתר נופו ואם רוצח בעיקרו לא מצי קטיל ליה והיכא דעיקרו בפנים ונופו בחוץ דקאמר בה רבי יהודה הלך אחר הנוף לאו למישדי עיקרו בתר נופו ולמימר (ה) דכי היכי בנופו מצי קטיל ליה בעיקרו נמי מצי קטיל קאמר דבעיקרו שבפנים כולי עלמא לא פליגי דלא מצי קטיל והיכא דקאי רוצח בנופו שבחוץ ויכול גואל הדם לעמוד חוץ לתחום ולהורגו בחצים ובצרורות כולי עלמא לא פליגי דמצי קטיל דלכולי עלמא נוף בתר עיקר לא שדינן כי פליגי דקאמר ר' יהודה הלך אחר הנוף למהוי עיקרו דרגא לנופו שיכנס גואל הדם בתוך התחום ויעלה דרך העיקר ויהרגנו בנופו קאמר וכי הך קולא אית ליה לר' יהודה דהא לאו עיקר שדי בתר נוף אלא כל חד כדקאי: **רב אשי אמר מאי אחר הנוף.** דקאמר מתני' דהכא וכן ברייתא [ד]בערי מקלט אף אחר הנוף ורבי יהודה היא וכולהו לחומרא ולענין מעשר כדשנינן ולענין מקלט אף אחר הנוף קאמר דהיכא דעיקרו בחוץ ונופו בפנים שדי עיקרו בתר נופו לחומרא ולא תימא כדקאי קאי אבל היכא דעיקרו בפנים ונופו בחוץ שדי נופו בתר עיקרו ולא מצי קטיל בנופו ומשום דבכולי גמרא שדינן נוף בתר עיקר אצטריך הכא למימר דלענין מקלט זמנין דשדינן עיקר בתר נוף לחומרא: **מתני' הרג באותה העיר.** רוצח שגלה לעיר מקלט וחזר והרג באותה העיר בשוגג: **גולה משכונה לשכונה.** בתוך העיר כי מן העיר אינו רשאי לצאת מפני רציחה ראשונה: **ובן לוי.** שהוא מיושבי העיר והרג בשוגג גולה מעיר לעיר שהוא רשאי לצאת מן העיר שלא גלה שם: **גמ' ושמתי לך בחייך.** כאן הבטיחו הקדוש ברוך הוא למשה שיזכה למצוה זו בחייו שהבדיל שלש ערים: **מקום (ו) ממקומך.** שתהא מחנה לויה קולטת ואף ערי מקלט יהיו ערי לויה: **פלך.** מדינה(ז): **מאי קרא.** דפלכו קולטו ודמתני' נמי דקתני גולה משכונה לשכונה: **בעיר מקלטו.** קרא יתירא הוא דמצי למכתב כי שם ישב: **מתני' אם אמרו לו אעפ"כ.** אנו רוצים לכבדך יקבל מהם:

מעלים

תוספות

אימור דשמעת ליה לרבי יהודה (ח) לחומרא. וצריך עיון מנא ליה דלא אמרינן גם להקל וי"ל דמסברא אית ליה דלא פליגי רבי יהודה ורבנן כולי האי כי אם בחומרא בעלמא: **גבי מעשר** לחומרא עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי פריק כו'. פי' לא אזלינן בתר נוף לקולא לומר דכי היכי דבנופו דבפנים מצי אכיל בלא פדייה הכי נמי בעיקרו מבחוץ מצי אכיל ליה בלא פדייה אלא לחומרא דוקא לומר דלא מצי פריק ליה בעיקרו ומשמע דפשיטא ליה דבנוף גופיה מצי אכיל דנהי דשדינן עיקר בתר נוף לחומרא מ"מ נוף לא שדינן בתר עיקרו גם לחומרא:

מר סבר עיקרו הוי דרגא כו'. קצת קשה מנא ליה לאפלוגי רבנן ארבי יהודה בהא ויש לומר דמשמע מתוך הברייתא דפליגי (ט) לרבי יהודה בתרתי בין במעשר בין בערי מקלט מדנקט ערי מקלט גבי ירושלים: **רב** אשי אמר מאי אחר הנוף. פי' רב אשי בא (י) למידק הא דפרכינן אלא עיקרו בפנים ונופו לחוץ הכא נמי דבעיקרו מצי קטיל וקאמר דאף אחר הנוף קתני מתני' דגם אחר הנוף אזלינן היכי דהוי חומרא (כ) כמו דעיקרו בחוץ ונופו בפנים דשדינן עיקרו בתר נופו ואף בעיקר לא מצי קטיל וה"ה דאזלינן בתר עיקר למישדייה נופו בתר עיקרו לחומרא כגון בעיקרו בפנים ונופו לחוץ דאף בנופו לא קטלינן דאזלינן בתר עיקרו וקשה דא"כ כי היכי דקתני הולך אחר הנוף דהיינו אף אחר הנוף ה"ה דהוה מצי למתני (ל) הכל הולך אחר העיקר ועוד קשה דהא לעיל גבי מעשר כי קאמר דאזלינן בתר הנוף לחומרא משמע דמכל מקום פשיטא ליה דדין נוף עצמו לא היה בטל כלל דלא שדינן ליה בתר עיקרו כדפרישית לעיל ולכך ניחא פירוש הר"ס דודאי דין נוף עצמו לא היה בטל לעולם גם לחומרא כדפירשתי והכי קאמר אף לאחר הנוף שדינן ליה עיקר לחומרא (מ) כמו עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דנופו לא מצי קטיל בעיקר נמי לא מצי קטיל והוא הדין דעיקר אזיל בתר נפשיה שיש לעיקר דין עצמו כגון דעיקרו בפנים ונופו בחוץ אע"ג דבנופו מצי קטיל כדפירש דלעולם יש לו לנוף דין עצמו גם להקל מכל מקום דעיקר מבפנים לא מצי קטיל דלא שדינן העיקר בתר הנוף לקולא רק לחומרא אבל הקונטרס פירש אף אחר הנוף משום דבכולי הש"ס שדינן לנוף בתר העיקר אצטריך למימר הכא גבי מקלט דזימנין דשדינן עיקר בתר הנוף לחומרא לפי זה ניחא קצת הא דנקט אחר הנוף טפי מאחר העיקר מיהו גם זה קשיא דהא לענין מעשר לא שדינן לעולם בתר עיקרו כדפ"ל לכך ניחא (נ) לפי' הר"ס:

פלכו קולטו. קשה דהא אמרינן כבר גולה מפלך [לפלך] ועוד הא קאמר בן לוי גולה מעיר לעיר ויש לומר דאם גולה מעיר לעיר יהיה רשאי לילך בכל העיר ובתחומיה ואם יגלה לפלכו פלכו קולטו בו שלא יצא משכונה לשכונה (ה):

מעלים

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה טו וע"ש בכ"מ:
פ ב ג מיי' פ"ז מהל' רוצח הלכה ה סמג עשין מה טו:
פא ד מיי' שם הלכה ז:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבה קאי בעיקרו וכו' קטיל ליה קאי: (ב) שם נחייך מקום במקומך אשר ינוס וכו' ישראל גולין במדבר להיכן גולין למחנה לויה. נ"ב דדרש לך דנדרש לפניו ולאחריו לך מקום משמע מקום שהוא שלך דהיינו מחנה לויה: (ג) שם שקלטתו כבר כיוצא בו הוא סוף גמרא ואח"כ מתחיל המשנה רוצח: (ד) רש"י ד"ה עיקרו בפנים וכו' מקודם שנכנס. נ"ב עי' בתוי"ט בפירוש משניות סוף פ"ג דמעשרות ותמצא מבואר מה שכוון רש"י בתיבת שנכנס ודוק שם היטב: (ה) ד"ה אמר רבא וכו' ולמימר כי היכי דבנופו מצי וכו' וכי הך קולא לית ליה לר' יהודה וכו' כדקאי קאי הס"ד: (ו) ד"ה מקום במקומך. נ"ב עי' בזבחים דף קיז ע"א: (ז) ד"ה פלך מדינה. נ"ב פי' עיר: (ח) תוס' ד"ה אימור וכו' לר' יהודה גבי מעשר לחומרא: (ט) ד"ה מר סבר וכו' דפליגי אר' יהודה בתרתי וכו' בערי מקלט מדנקט ירושלים בבא באפי נפשיה הס"ד: (י) ד"ה רב אשי וכו' הנוף כו' פי' רב אשי בא לתרץ הא דפרכינן וכו' הכי נמי דבעיקרו: (כ) בא"ד היכי דהוי חומרא כגון בעיקרו בחוץ וכו' הוא הדין כל"ל ואות ו' נמחק: (ל) בא"ד הוא הדין דהוה מצי למיתני הלך כל"ל ותיבת הכל נמחק: (מ) בא"ד עיקר לחומרא כגון עיקרו בחוץ וכו' כי היכי דבנופו לא מצי וכו' מכל מקום בעיקר מבפנים: (נ) בא"ד פי' הר"ס כל"ל ואות ל' נמחק:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה באילן וברייתא רשום קו על מלת וברייתא (כלומר דמתניתין היא. אבל מצינו כה"ג בכ"מ ברש"י ותוס' ועי' שיטה מקובצת ב"ק עה ע"ב):

רבינו חננאל

דתני במקום שהוא נוטה לרבנן. ודחינן אימור דשמעת ליה לר' יהודה דאזיל בתר הנוף לחומרא כו' כדמפרש ופשוטה היא: אמר רבא אי קאי בעיקרו ועיקרו לפנים מן התחום דברי הכל לא מצי קטיל ליה דקלטיה עיקרו קאי בגופו והוא חוץ לתחום ויכול להורגו בדבר הנזק דברי הכל מצי קטיל ליה כי פליגי במהוי עיקרו דרגא לנופו לעלות משם להרגו ר' יהודה סבר [הוי] עיקרו דרגא לנופו דאחר הנוף אזלינן ורבנן סברי לא. רב אשי אמר מאי אחר הנוף דקתני הכל אנה נוטה (אף) [ואף] אחר הנוף (א):

מסורת הש"ס

א) זבחים קיז. ע"ש, ב) שביעית פ"ו מ"ח [עי' רש"ל ותוי"ט], ג) [קל"ע דהא משנה היא], ד) [לע"ק שהרי משנה היא], ה) [עי' תוס' זבחים קיז. ד"ה עיר].

תורה אור השלם

1. וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ וְשַׂמְתִּי לְךָ מָקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה: שמות כא יג
2. כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ: במדבר לה כח
3. וְזֶה דְּבַר הָרֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וָחָי אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בִּבְלִי דַעַת וְהוּא לֹא שֹׂנֵא לוֹ מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם: דברים יט ד

מוסף רש"י

שייך לעמוד הקודם
ברך ה' חילו. בכהנים כתיב ישימו קטורה באפך וגו' וסמיך ליה ברך ה' חילו, חללים שבו (פסחים עב:), חללין שבשבט לוי, דקרא בשבט לוי כתיב (קדושין סו:). **דאין עושין** שדה מגרש. מגרש הוי אלף אמה סביב לעיר, מדכתיב (במדבר לה) מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב, וחוץ לאותו אלף היה להם ללוים אלף אמה לשדות וכרמים, כדכתיב (שם) ומדותם מחוץ לעיר וגו', לא מהם אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים. מגרש פנוי מכלום ואין בו בית ואין זורעין אותו אלא נוי הוא לעיר. אין עושין שדה מגרש, משום יישוב ארץ ישראל, והיינו חורבן שממעט את הזריעה, **ולא מגרש** שדה. שמחריב את נוי העיר (ערכין לג:). **לא** מגרש עיר. מגרש אין עושין עיר שיעשו בו בתים, שאין עיר נאה בלא מגרש, וכל שכן שאין עושין עיר מגרש, שאין מחריבין את יישוב העיר (שם).
ע"כ שייך לעמוד הקודם
ושמתי לך בחייך. רמז לו הקב"ה במתן תורה שיזכה למצוה זו, כדכתיב (דברים ד) אז יבדיל משה שלש ערים, בסוף ארבעים שנה (זבחים קיז.). **מקום** ממקומך. דהיינו מחנה לויה אף הוא נקלט (שם. לגירסתו: לך מקום, המקום שלך). **מכאן אמרו בן** לוי. שהיה דר בערי מקלט, שכל ארבעים ושמנה עיירות של לוים ערי מקלט היו כדאמרינן במסכת מכות (י.) ואם הרג בשוגג גולה לאחד מערי חבריו, דדרש ביה נמי הכי ושמתי לך מקום, אף הלוים גולים (זבחים שם). **ואם** גלה לפלכו. עצמו כגון משכונה לשכונה, **פלכו** קולטו. דומיא דמדבר שהיתה מחנה לויה קולטת (שם).

א) אולי צ"ל דמזיק אנה נוטה האילן ומה שנוטה לפנים ודאי קולט בין עיקר בין נוף ועוד אזלינן לחומרא אף אחר הנוף דאם הנוף בפנים אף העיקר שבחוץ קולט. וכפי' הר"ס בתוס':